

AZ ÖNGYILKOSSÁG MEGELŐZÉSE
ÚTMUTATÓ MÉDIASZAKEMBEREK RÉSZÉRE

**World Health
Organization**

IASP

*International Association
for Suicide Prevention*

**Mentálhigiénés és Kábítószerellenes Osztály
Egészségügyi Világszervezet (WHO)**

Minden jog fenntartva! A WHO kiadványai beszerezhetőek a WHO Press, World Health Organization, 20 Avenue Appia, 1211 Geneva 27 Switzerland címen. E-mail: *bookorders@who.int*. A WHO kiadványainak reprodukálására vagy lefordítására vonatkozó engedélyt – akár értékesítési akár nem-kereskedelmi célból készül – kérvényezni kell a WHO Press fenti címén. E-mail: *permissions@who.int*.

A jelen kiadvány összeállításakor alkalmazott anyagok nem tekinthetők a WHO részéről bármilyen véleménynyilvánításnak, bármely ország, terület, város (vagy hatáskör) jogi státuszára vonatkozóan. A térképen pontokkal jelzett határvonalak esetében még valószínűleg nincs érvényben lévő megállapodás.

Bármely konkrét cégre vagy termékre való hivatkozás nem jelenti azt, hogy azokat a WHO jóváhagyta vagy ajánlja.

A WHO minden ésszerű óvintézkedést megtett, hogy a jelen kiadványban szereplő információt ellenőrizze. Mindazonáltal, a kiadott anyag minden további garancia nélkül kerül forgalomba. A kiadvány értelmezésének és felhasználásának felelőssége az olvasóra hárul. A WHO semmilyen körülmények között nem felel bármely kárért, amely a felhasználásból ered.

Készült a WHO Document Production Services nyomdájában, Genf, Svájc.

A fordítás az alábbi kiadás alapján készült:
Preventing suicide: a resource for media professionals
WHO Press, 2008. ISBN 978 92 4 159707 4

Fordította: Lőrinczy Ildikó

Hungarian translation © Lélekben Otthon Közhasznú Alapítvány, 2009

A WHO szakembereknek szóló öngyilkosság-megelőzés útmutatói letölthetők
a Lélekben Otthon Közhasznú Alapítvány weboldaláról:
http://www.lelekbenotthon.hu/2011/07/who_supre_magyar

TARTALOM

ELŐSZÓ.....	4
GYORS ÖSSZEFOGLALÓ MÉDIASZAKEMBEREK RÉSZÉRE.....	6
BEVEZETŐ.....	7
BIZONYÍTÉKOK AZ UTÁNZÓ MAGATARTÁSRA VONATKOZÓAN.....	7
FELELŐSSÉGTELJES TUDÓSÍTÁS.....	8
<i>Használja fel az alkalmat, hogy tájékoztassa a nagyközönséget az öngyilkosságról (mint jelenségről)! Az esemény leírásakor kerülje a szenzációkeltést vagy épp ellenkezőleg az öngyilkosság hétköznapi eseményként ill. a probléma megoldásaként való beállítását!.....</i>	<i>8</i>
<i>Kerülje az esemény kiemelt helyen való közlését és öngyilkosságról szóló történetek indokolatlan ismételgetését!.....</i>	<i>8</i>
<i>Kerülje a befejezett öngyilkosság (vagy kísérlet) módszerének nyílt leírását!.....</i>	<i>9</i>
<i>Kerülje a befejezett öngyilkosság (vagy kísérlet) helyszínének részletes leírását!.....</i>	<i>9</i>
<i>Óvatosan szövegezze a vonatkozó szalagcímet!.....</i>	<i>9</i>
<i>Óvatosan járjon el bármely video- vagy képsorozat közzétételekor!.....</i>	<i>9</i>
<i>Különös óvatosságra van szükség közszereplő (vagy celeb) öngyilkosságáról szóló tudósítás során!.....</i>	<i>9</i>
<i>Megfelelő részvétet kell tanúsítani az esemény miatt gyászoló emberek iránt!.....</i>	<i>9</i>
<i>Tájékoztatást kell adni, hogy igény esetén a gyászoló hol kaphat segítséget!.....</i>	<i>10</i>
<i>Fel kell ismerni, hogy a médiaszakemberekre is hatással lehetnek az öngyilkosságról szóló beszámolók!..</i>	<i>10</i>
MEGBÍZHATÓ TÁJÉKOZTATÁSI FORRÁSOK.....	10
A MÉDIA EGYÉB FORMÁI.....	10
1. MELLÉKLET: AZ UTÁNZÓ MAGATARTÁSSAL KAPCSOLATOS SZAKIRODALOM ÁTTEKINTÉSE.....	11
HIVATKOZÁSOK.....	11

ELŐSZÓ

Az öngyilkosság komoly közegészségügyi probléma, amelyik figyelmet követel, mivel megelőzése és csökkentése nem könnyű feladat. Korszerű kutatások kimutatták, hogy az öngyilkosság-megelőzés, a gyermekek és fiatalok növekedésének legjobb lehetséges feltételeiről való gondoskodástól a mentális megbetegedések eredményes kezelésén át a környezetben előforduló rizikófaktorok csökkentéséig, egy sor tevékenységet foglal magában. A sikeres öngyilkosság-megelőző programok lényeges eleme a megfelelő információadás és a tudatosság növelése.

1999-ben a WHO jóvoltából SUPRE néven világméretű kezdeményezés indult az öngyilkosság megelőzésére. Ez a broszúra a SUPRE egyik kiadványának átdolgozott verziója, amelyik olyan speciális társadalmi csoportok és szakmák tagjainak készült, melyek különösen relevánsak az öngyilkosság megelőzésében. Az átdolgozott broszúra a WHO és a Nemzetközi Társaság az Öngyilkosság Megelőzésére (International Association for Suicide Prevention – IASP) szervezetek folyamatos együttműködésének eredménye. Annak a hosszú és szerteágazó láncnak az egyik láncszemét reprezentálja, amelyik emberek és csoportok széles körét foglalja magában, ideértve az egészségügyi szakembereket, a pedagógusokat, a szociológusokat, a kormányzatokat, a törvényhozókat, a társadalmi kommunikációval foglalkozókat, a törvényeket végrehajtó szervezeteket, a családokat és a közösségeket.

Különösen nagy köszönettel tartozunk a broszúra korábbi verzióját elkészítő Diego de Leo professzornak (Griffith University, Brisbane, Queensland, Ausztrália). Hálásak vagyunk a szerkesztésért Dr. Lakshmi Vijayakumarnak (SNEHA, Chennai, India). A szöveg átdolgozását a WHO Öngyilkosság-megelőző Nemzetközi Hálózatának (International Network for Suicide Prevention) alábbi tagjai végezték, akiknek ezúton is köszönetet mondunk:

Dr. Sergio Pérez Barrero, Hospital de Bayamo, Granma, Kuba;

Dr. Annette Beautrais, Christchurch School of Medicine, Christchurch, Új Zéland;

Dr. Ahmed Okasha, Ain Shams University, Kairó, Egyiptom;

Professor Lourens Schlebusch, University of Natal, Durban, Dél-Afrika;

Professor Jean-Pierre Soubrier, Groupe Hospitalier Cochin, Párizs, Franciaország;

Dr. Airi Värnik, Tartu University, Tallinn, Észtország;

Professor. Danuta Wasserman, National Centre for Suicide Research and Control, Stockholm, Svédország;

Dr. Shutao Zhai, Nanjing Medical University Brain Hospital, Nanjing, Kína.

A broszúra aktualizálását és átdolgozását az IASP „médiakülönítménye” (Media Task Force) vállalta magára. Szeretnénk köszönetet mondani ezért az alábbi személyeknek:

Associate Professor Jane Pirkis, School of Population Health, University of Melbourne, Melbourne, Ausztrália;

Mr. Karl Andriessen, Suicide Prevention Project of the Flemish Mental Health Centres, Gent, Belgium;

Ms. Jane Arigho, Headline, Dublin, Írország;

Dr. Loraine Barnaby, Department of Community Health and Psychiatry, University of the West Indies, Mona, Jamaica;

Associate Professor Annette Beautrais, Canterbury Suicide Project, Christchurch, School of Medicine and Health Sciences, University of Otago, Christchurch, Új Zéland;

Professor R Warwick Blood, School of Professional Communication, University of Canberra, Canberra, Ausztrália;

Professor Thomas Bronisch, Max-Planck-Institute of Psychiatry, München, Németország;

Dr. Sunny Collings, Social Psychiatry and Population Mental Health Research Unit, University of Otago, Wellington School of Medicine and Health Sciences, Christchurch, Új Zéland;

Dr. John Connolly, Irish Association of Suicidology, Dublin, Írország;

Mr. Nico De fauw, Flemish Working Group on Suicide Survivors, Gent, Belgium;

Dr. Elmar Etzersdorfer, Furtbachkrankenhaus, Klinik für Psychiatrie und Psychotherapie, Stuttgart, Németország;

Mr. King-wa Fu, Centre for Suicide Research and Prevention, University of Hong Kong, Kína, Hong Kong SAR;

Dr. Gururaj Gopalakrishna, National Institute of Mental Health and Neurosciences, Bangalore, India;

Professor Keith Hawton, Centre for Suicide Research, Oxford University, Oxford, Egyesült Királyság;

Dr. Henning Herrestad, Suicide Research and Prevention Unit, University of Oslo, Oslo, Norvégia;

Dr. Karolina Krysinska, School of Medicine, University of Queensland, Brisbane, Ausztrália;

Ms. Ann Luce, Cardiff University, Cardiff, Egyesült Királyság;

Dr. Thomas Niederkrotenthaler, Institute of Medical Psychology, Center for Public Health, Medical University of Vienna, Bécs, Ausztria;

Dr. Paul Yip, Centre for Suicide Research and Prevention, University of Hong Kong, Kína, Hong Kong SAR.

A WHO és az IASP együttműködése az öngyilkosság-megelőzés területén folytatott tevékenységeikben nagy megbecsülésnek örvend.

Az útmutató minél szélesebb körben való terjesztése abban a reményben történik, hogy lefordítják és a helyi adottságoknak megfelelően adaptálják azokat, ami a hatékonyságuk alapfeltétele. Örömmel vesszük a fordításra és adaptálásra vonatkozó megjegyzéseket és kéréseket.

Alexandra Fleischmann, kutató
José M. Bertolote, koordinátor
Mentális és Viselkedési Zavarok
Mentálhigiénés és Kábítószerellenes Osztály
Egészségügyi Világszervezet (WHO)

Brian L. Mishara, elnök
Nemzetközi Társaság az Öngyilkosság Megelőzésére
(IASP)

- ≈ **Használja fel az alkalmat, hogy tájékoztassa a nagyközönséget az öngyilkosságról (mint jelenségről)!**
- ≈ **Az esemény leírásakor kerülje a szenzációkeltést vagy épp ellenkezőleg az öngyilkosság hétköznapi eseményként ill. a probléma megoldásaként való beállítását!**
- ≈ **Kerülje az esemény kiemelt helyen való közlését és öngyilkosságról szóló történetek indokolatlan ismételtetését!**
- ≈ **Kerülje a befejezett öngyilkosság (vagy kísérlet) módszerének nyílt leírását!**
- ≈ **Kerülje a befejezett öngyilkosság (vagy kísérlet) helyszínének részletes leírását!**
- ≈ **Óvatosan szövegezze a vonatkozó szalagcímet!**
- ≈ **Óvatosan járjon el bármely video- vagy képsorozat közzétételekor!**
- ≈ **Különös óvatosságra van szükség közszereplő (vagy celeb) öngyilkosságáról szóló tudósítás során!**
- ≈ **Megfelelő részvétet kell tanúsítani az esemény miatt gyászoló emberek iránt!**
- ≈ **Tájékoztatást kell adni, hogy igény esetén a gyászoló hol kaphat segítséget!**
- ≈ **Fel kell ismerni, hogy a médiaszakemberekre is hatással lehetnek az öngyilkosságról szóló beszámolók!**

BEVEZETŐ

Az öngyilkosság jelentős közegészségügyi probléma, amelynek mélyreható szociális, érzelmi és gazdasági következményei vannak. Világviszonylatban évente mintegy egymillió az öngyilkossági esetek száma, és számítások szerint minden egyes befejezett öngyilkosság körülbelül hat további ember életére van kihatással. Az öngyilkossághoz és annak megelőzéséhez vezető tényezők összetettek és nem kellően feltártak, az viszont bizonyított tény, hogy a médiának jelentős a szerepe. Egyrészt sebezhetőbb embertársainkra hatással lehet az ilyen eseményekről szóló tudósítás, ami utánzásra készítheti őket, különösen akkor, ha az esetet kiemelt és szenzációs hírként tálalják és/vagy részletes az öngyilkosság módszerének leírása. Másrészt a felelősségteljes tudósítás általános ismereteket közvetít az öngyilkossággal kapcsolatban, bátorítást adva a veszélyeztetett személyeknek, hogy keressenek (orvosi) segítséget.

A jelen útmutatás röviden összefoglalja az öngyilkossággal kapcsolatos tudósítások bizonyított társadalmi hatását; ezen bizonyítékok felhasználásával forrásként szolgál médiaszakemberek részére az öngyilkossággal kapcsolatos tudósításhoz. Mindenekelőtt óvatos tudósítást javasolunk. Elismerjük, hogy időnként szükség van egy ilyen hírértékkel bíró eseményről való tudósításra, ezért javaslatokkal szolgálunk, hogy a vonatkozó tudósítás pontos, felelősségteljes és etikus legyen.

Az útmutató készítői tudatában vannak, hogy az öngyilkossággal foglalkozó tudósítások országonként különbözőek. Kulturális különbségek vannak abban az értelemben is, hogy miről illő tudósítani vagy, hogy milyen módon hozzáférhető az információ egy adott esetről. Az útmutató összeállításánál arra törekedtünk, hogy általános tanácsokat adjunk, de a médiaszakembereket együttműködésre biztatjuk a saját – öngyilkosság-megelőző – közösségeikkel, valamint arra, hogy alkalmazzák a vonatkozó helyi irányelveket, ahol ez lehetséges!

A jelen útmutató a sajtó, a televízió, a rádió és a világháló eszközeivel dolgozó médiaszakemberek számára készült. Ajánlásaink többsége minden médiatudósításra vonatkozik, de néhány közülük konkrétan a nyomtatott sajtó munkatársainak szól.

BIZONYÍTÉKOK AZ UTÁNZÓ MAGATARTÁSRA VONATKOZÓAN

Az „utánzó öngyilkosság” előfordulását több mint ötven esetben vizsgáltuk. A vonatkozó tanulmányok módszeres értékelése után arra a meggyőző következtetésre jutottunk, hogy az öngyilkosságról szóló média-tudósítás utánzó (öngyilkos) magatartást válthat ki. Az értékelés arra is rávilágított, hogy egyes esetekben az utánzás nyilvánvalóbb, mint más esetekben. Kiderült, hogy az idő múlásának is szerepe van: a halálesetet követő három napon éri el a csúcspontját és két hét kell, mire a korábbi szintre tér vissza, ám néha elhúzódhat. Az utánzásra készítő magatartás összefügg az öngyilkosságról szóló tudósítások hírértékével, a hír ismétlésének gyakoriságával. Hangsúlyosabb a veszély, ha a hír olvasója vagy nézője valamilyen hasonlóságot fedez fel saját és a halálesetben leírt személy körülményei között, vagy ha olyan híresség (celeb) volt az áldozat, akit ő is kedvelt. Különösen veszélyeztetett lehet a lakosság néhány csoportja az utánzó magatartás tekintetében (pl. fiatal korosztályok, depresszióban szenvedők). A legfontosabb következtetés: az öngyilkosság elkövetési módszerének részletes leírása megnövelheti a hasonló módon elkövetett (utánzó) öngyilkosságok számát.

A témával részletesebben az *1. Mellékletben* foglalkozunk.

Használja fel az alkalmat, hogy tájékoztassa a nagyközönséget az öngyilkosságról (mint jelenségről)!

Számos téves elképzelés kering az öngyilkossággal kapcsolatban és a média segítségre lehet ezek feloldásában. Az öngyilkossághoz vezető tényezők általában sokrétűek és összetettek, ezért kerülni kell a róluk szóló leegyszerűsítő tudósítást. A kiváltó ok sohasem egyetlen adott körülmény vagy tényező. A mentális betegség például előrevetítheti az öngyilkosságot, de a lobbanékony természetnek szintén fontos szerepe lehet. Vannak mentális rendellenességek, amelyek befolyásolhatják az egyén stressztűrő- és alkalmazkodó képességét, mint például a depresszió, a kábítószer-használat. A kulturális, genetikai és szociális-gazdasági körülményeket is figyelembe kell venni. Majdnem mindig megtévesztő, ha egy öngyilkosságot egyetlen eseménnyel, pl. egy elbukott vizsgával, a párkapcsolat megszakadásával hozunk összefüggésbe, különösen, ha a halál körülményeit még nem vizsgálták ki. Az öngyilkosságot nem szabad úgy ábrázolni, mintha az a személyes problémák egyfajta megoldása lenne. Az esetek összetettsége lesújtó hatással van a családtagokra és a barátokra is, akik gyakran keresik az okokat, tanakodnak, hogy voltak-e figyelmeztető jelek, amelyeket nem vettek észre, gyászolják a veszteségüket, hibáztatják magukat, mérgesnek, megbélyegzettnek és elhagyottnak érzik magukat. Az eset feldolgozásához szükséges ismereteket gyarapítják azok a tudósítások, amelyek feltárják ezen hatások némelyikét.

Az esemény leírásakor kerülje a szenzációkeltést vagy épp ellenkezőleg, az öngyilkosság hétköznapi eseményként ill. a problémák megoldásaként való beállítását!

A médiszakemberek – talán mindenkinél jobban – elismerik az árnyalt megfogalmazás fontosságát. A közönség ismereteit például az olyan megfogalmazás fogja gyarapítani, hogy például az öngyilkosság komoly közegészségügyi probléma és nem a szenzációt kell keresni az eseményben. Az olyan túlzó kifejezések helyett, mint „öngyilkossági járvány” inkább a „növekvő arányú” fogalmat használjunk, és legyünk óvatosak, ha szalagcímben szerepeltetjük az „öngyilkosság” kifejezést! Kerülni kell az olyan megfogalmazást, amely félrevezeti a közönséget az öngyilkossággal kapcsolatban, vagy amely elfogadhatóvá tesz ilyen cselekményt. Az „öngyilkosság” szó más értelemben való használata, pl. „politikai öngyilkosság” érzéketlenné teheti az embereket a fogalom súlya iránt. Az olyan kifejezések, mint a „sikertelen öngyilkosság” azt sugallja, hogy a halál lett volna a kívánt „eredmény” („siker”) ezért ez a szóhasználat kerülendő! Helyette inkább a „nem végzetes öngyilkossági kísérlet” a pontosabb és kevésbé félreérthető megfogalmazás. Az olyan szóhasználat, mint az „öngyilkosság elkövetése” azért kerülendő, mert kriminalitást sejtet, ami csak növeli az előítélet érzetét a gyászoló hozzátartozók között, a veszélyeztetett személyeket pedig elriasztja a szakorvos felkeresésétől. Az eset leírásakor a „befejezett öngyilkosság” kifejezés ajánlott. A világ néhány országában még ma is büntettnek számít az öngyilkosság.

Kerülje az öngyilkosság kiemelt helyen való közlését és öngyilkosságról szóló történetek indokolatlan ismételtetését!

Az öngyilkosság kiemelt helyen való közlése és indokolatlan ismétlése nagyobb valószínűséggel vezet utánzáshoz, mint a visszafogottabb közlések. Az írott sajtóban célszerű ezekről a belső oldalakon tudósítani, a lap alsó harmadában, mint szalagcímben vagy belső oldalak felső harmadában. A televíziós híradásokban az öngyilkosságról szóló beszámolót célszerű a második vagy harmadik hírblokkba tenni, a rádió hírei között pedig minél hátrább és semmiképpen nem vezető hírként közölni. Mérlegelni kell, hogy az eredeti híradást milyen mértékben kellene megismételni vagy frissíteni, a döntés óvatosságot igényel.

Kerülje a befejezett öngyilkosság (vagy kísérlet) módszerének nyílt leírását!

A befejezett öngyilkosság (vagy kísérlet) módszerének nyílt leírása kerülendő, mert az aprólékos leírás utánzásra készítheti érzékenyebb embertársainkat. Például egy kábítószer túladagolásról szóló tudósításnál felelőtlenség közölni a kábítószer fajtáját, mennyiségét és összetételét ill. hogy hogyan jutottak hozzá. Különös körülményt igényel egy szokatlan öngyilkossági módszerről szóló tudósítás. Habár látszólag ennek a halálformának nagyobb a hírértéke, a közzététele hasonló cselekedeteket idézhet elő.

Kerülje a befejezett öngyilkosság (vagy kísérlet) helyszínének részletes leírását!

Néha az adott helyszín „öngyilkos helyszíneként” rögzülhet a köztudatban. Ilyen lehet például egy híd, egy magas épület, egy kőszikla, egy vasútállomás vagy kereszteződés, ahol végzetes öngyilkosság történt. A médiszakembereknek különösen vigyázni kell nehogy öngyilkossági helyszíneként „népszerűsítsenek” adott területeket, például azzal, hogy szenzációkeltő megfogalmazást használnak vagy eltúlozzák az ott megtörtént esetek számát.

Óvatosan szövegezze meg a vonatkozó szalagcímet!

A szalagcímek arra szolgálnak, hogy felkeltsék az olvasó figyelmét azáltal, hogy néhány kulcsszóval ecselelik az esemény lényegét. Kerülni kell az „öngyilkosság” szó szalagcímekben való leírását, valamint a módszer és helyszín pontos közlését.

Óvatosan járjon el bármely video- vagy képsorozat közzétételekor!

Az öngyilkosság helyszínén készült fényképeket és videofelvételt nem szabad felhasználni, különösen akkor nem, ha a felvételekből felismerhető a helyszín vagy az elkövetés módszere. Ezen kívül az elhalt személyről sem szabad képet közölni. Ha bármely képi ábrázolást használnak, azt csak az elhunyt családjának konkrét engedélyével tehetik. Az ilyen ábrázolás ne kerüljön feltűnő helyre, és ne dicsőítse az elhunytat. Ugyancsak kerülendő bármely búcsúlevél vagy üzenet publikálása.

Különös óvatosságra van szükség közszereplő (vagy celeb) öngyilkosságáról szóló tudósítás során!

Egy híresség által elkövetett öngyilkosság valóban fontos hír, az erről szóló beszámolót gyakran „közérdeknek” tekintik. Viszont a népszerű és tiszteletben tartott előadóművészek vagy politikusok öngyilkosságáról szóló hírek különös veszélyt jelentenek a sérülékeny emberek viselkedésére. Egy közszereplő halálának dicsőítése azt sugallja, hogy a társadalom megbecsüléssel tekint az öngyilkos magatartásra. Ennek következtében különös óvatosságot igényel az ilyen esetekről való tudósítás. A beszámolóban nem szabad dicsőíteni az öngyilkosságot, vagy részletesen leírni az elkövetés módszerét vagy kommentálni a közönségre gyakorolt hatását. Ezen túlmenően, óvatosan kell tudósítani egy celeb haláláról, főleg ha annak oka még nem ismert. Káros lehet az öngyilkossággal kapcsolatos médiaszpekuláció, célszerű megvárni az esetről szóló hivatalos közlést.

Megfelelő részvétet kell tanúsítani az esemény miatt gyászoló emberek iránt!

Egy olyan döntést, hogy készüljön-e interjú egy öngyilkosság miatt gyászoló személlyel, nem szabad félvállról venni. Az ilyen személyek önmaguk is fokozott veszélynek vannak kitéve hasonló cselekmény elkövetésére. Azok, akik átérték egy szeretett személy elvesztését öngyilkosság következtében, sérülékenyek, fel kell dogozniuk a veszteséget és gyászt. A magánéletüket mindenképp tiszteletben kell tartani.

Tájékoztatást kell adni, hogy igény esetén a gyászoló hol kaphat segítséget!

Az öngyilkosságról szóló tudósítás végén fel kell tüntetni néhány lehetséges helyet, ahol a rászoruló (orvosi) segítséget kaphatnak. Az adott helyszínek listája az eset összefüggései szerint változnak, de tartalmazhat általános orvosok nevét, más egészségügyi szakemberek, közösségi források, valamint telefonos- és más segélyszolgáltatások elérhetőségét. Ezen szolgáltatások feltüntetése azonnal hozzáférhető segítséget kínál a kétségbeesett egyéneknek, akik esetleg önkárosító cselekedetet fontolgatnak a megrázó tudósítások hatására.

Fel kell ismerni, hogy a médiaszakemberekre is hatással lehetnek az öngyilkosságról szóló beszámolók!

Előfordulhat, hogy egy öngyilkossággal kapcsolatos tudósítás negatív élményeket kelt a médiaszakemberben is. A hatás különösen erős lehet kicsi, zártabb közösségeken belül, ahol a médiaszakember erős kötöttséggel rendelkezik. A médiaszervezeteknek kötelessége biztosítani, hogy ilyen esetekben megfelelő támogatói háttér álljon rendelkezésre, főleg a fiatal munkatársak lelki támogatására. Ilyen segítségnyújtási formák lehetnek például az átbeszélési lehetőségek, vagy egy idősebb mentor segítsége. Ilyen esetekben a médiaszakembernek bátran segítséget kell kérnie, a szervezetén belül vagy azon kívül.

MEGBÍZHATÓ TÁJÉKOZTATÁSI FORRÁSOK

A médiaszakemberek hiteles és megbízható forrásokat használjanak az öngyilkossággal kapcsolatos háttér információ felkutatásakor. A vonatkozó statisztikai adatokat gondosan és helytállóan kell értelmezni.

A világ több országában az állami statisztikai ügynökségek adatokat tesznek közzé az éves öngyilkossági arányszámokról, általában korosztály és nemek szerinti bontásban. A WHO tagállamai halálozási adatokat is közölnek, ideértve az öngyilkosságok számát is, esetenként az 1950-es évtől kezdődően. A WHO honlapjának címe: <http://www.who.int>

Több országban működnek olyan egyesületek, amelyek általános információt nyújtanak az öngyilkossággal kapcsolatban. Ezen szervezetek némelyike szerepet vállal az öngyilkosság-megelőző tevékenységekben, segítséget nyújt öngyilkossági gondolatokkal küzdő vagy éppen gyászoló embereknek, jogi tanácsadást nyújt és támogatja a vonatkozó kutatómunkát. A helyi társaságok és egyesületek nemzetközi megfelelője a Nemzetközi Öngyilkosság Megelőzési Társaság (IASP) a világ számos országának egyesületeit képviseli. Az IASP honlapján www.iasp.info rengeteg hasznos információ található, amelyet a médiaszakemberek felhasználhatnak a munkájuk során. A honlapra több mint 30 ország – öngyilkossággal kapcsolatos – médiatudósítási irányelveit töltöttük eddig fel.

Lehetőség szerint a témával foglalkozó szakemberek véleményét is közölni kell. Ezek a szakemberek segítenek eloszlatni néhány, az öngyilkossággal összefüggő tévhitet, megelőzési tanácsot tudnak adni, és főleg megtanítanak felismerni és kezelni a kockázatokat.

A MÉDIA EGYÉB FORMÁI

A jelen útmutató a hagyományos médiában (újságok, televízió, rádió) közzétett öngyilkossági tudósításokkal foglalkozik. Egyértelmű, hogy az újabb típusú médiával is foglalkozni kell, mint például az Internet, ahol növekvő számban tesznek közzé részletes leírást az öngyilkosság elkövetésének módszereiről, támogatnak öngyilkossági paktumokat, részletes leírást nyújtanak celebek öngyilkosságáról, és/vagy grafikus ábrákat közölnek az öngyilkosságban elhunyt személyekről. Az öngyilkosság képzeletbeli bemutatása a képernyőn, filmvásznon és a színpadon szintén hatással lehet a közönség látásmódjára és viselkedésére. Túlmege a jelen

útmutató készítőinek hatáskörén, hogy kérdőre vonja a felelősöket az említett honlapok, filmek, televíziós szappanoperák és színdarabok tartalma miatt, ám indokolt ezek további figyelemmel kísérése. Útmutatónk viszont hasznos lehet a média egyéb formáinak képviselői számára is.

1. MELLÉKLET: AZ UTÁNZÓ MAGATARTÁSSAL KAPCSOLATOS SZAKIRODALOM ÁTTEKINTÉSE

A 18. század végéről származnak a legkorábbi bizonyítékok a média hatása és az öngyilkos magatartás közötti összefüggésről. Goethének 1774-ben jelent meg „Az ifjú Werther szenvedései” című írása, amelyben a regény hőse agyonlőtte magát, mert beleszeretett egy számára elérhetetlen nőbe. Az írásművet összefüggésbe hozták a megjelenés után Európa-szerte megemelkedő öngyilkossági esetekkel – az életüket elvető fiatal emberek közül sokan hasonló öltözetben voltak, mint Werther, hasonló módon követték el tettüket vagy éppen náluk volt a könyv egy példánya. Ennek következtében a könyvet Európa több országában betiltották.

Egészen az 1970-es évekig közbeszéd tárgya volt a hírekben, a szórakoztató médiában leírt öngyilkossági esetek és az általuk kiváltott utánzó magatartás közötti összefüggés. Egy amerikai szociológus, D. Phillips 1974-ben úttörő tanulmányában¹ visszamenőleg összehasonlította egy adott időszakban elkövetett öngyilkossági esetek számát, párhuzamot vonva az ugyanakkor amerikai lapokban vezető hírként megjelent öngyilkossági tudósításokkal, valamint egy másik időszakot, amikor ritkább volt az ilyen témájú hírközlés. A tanulmány 20 éves időszakra terjedt ki, amelynek során 33 hónapig kiemelt helyen szerepeltek öngyilkosságra vonatkozó tudósítások, és ezek közül 26 hónapban kiemelkedő arányban növekedtek az öngyilkossági esetek (Werther effektus).

Phillips említett tanulmánya óta további 50 tudományos munkában vizsgálták az utánzó öngyilkossági esetek összefüggéseit, amelyek egyértelműen alátámasztották ezek létezését. Először is új, megbízható módszertant alkalmaztak. Például Wasserman² és Stack³ (amerikai kutatók) a Phillips-féle tanulmányban közzétett adatokhoz hasonló eredményre jutottak, miután kiterjesztették a tanulmányozott időszakot, összetettebb idősor regressziós technikákat alkalmaztak és konkrét halálesetek helyett arányszámokat tanulmányoztak. Másodszor, ezen kutatások különféle médiára terjedtek ki. Például Bollen és Phillips⁴ valamint Stack⁵ azokat az öngyilkossági tudósításokat tanulmányozták, amelyeket az USA-ban országos szinten közzétettek a TV és rádió híradásokban és megfigyelték, hogy jelentősen megnöttek az öngyilkossági esetek az ilyen országos tudósítások után. Végezetül, habár a befejezett öngyilkosságra vonatkozó korai kutatásokat az USA-ban végezték, ezt követően hasonló kutatásokra került sor Ázsia és Európa több országában, amelyek kiterjedtek az öngyilkossági kísérletekre is. Például két kínai kutató Cheng^{6,7} és Yip⁸ (és munkatársaik) 2007-ben közzétett tanulmányaikban Tajvanra, Kínára és Hong Kong-ra is kiterjedő kutatásokat folytattak. Ausztriában Etzersdorfer, Voracek és Sonneck^{9,10} 2001-ben tette közzé hasonló kutatásai eredményét, amelyben egy népszerű közszereplőnek egy vezető osztrák napilapban közölt öngyilkossága, és az azt követő halálesetek összefüggéseit vizsgálták.

Ezen tudományos kutatások módszeres felülvizsgálata után arra a következtetésre jutottunk, hogy az öngyilkosságról szóló médiatudósításoknak utánzást elősegítő hatása lehet¹¹⁻¹³. Az áttekintés arra is rávilágított, hogy bizonyos körülmények között nyilvánvalóbb az összefüggés. Az idő múlásának is szerepe van, az utánzásra való hajlam az esetet követő három napon a legerősebb és két hét kell^{4,14}, mire a kedélyek „megnyugszanak”, de néha ez még tovább tart¹⁵. Az utánzási esetek száma összefügg a tudósítások mennyiségével és hírértékével^{9,10,16}. Fokozottabb a veszély, ha az öngyilkosságot elkövető személy a néző/olvasó szemében is köztisztviselőben álló¹⁷, közismert személyiség volt^{2,3,6,8,18}. Különösen veszélyeztetett lehet a lakosság néhány csoportja az utánzó magatartás tekintetében (pl. fiatal korosztályok, depresszióban szenvedők)^{14,19,20}. A legfontosabb következtetés: az öngyilkosság elkövetési módszerének részletes leírása megnövelheti a hasonló módon elkövetett (utánzó) öngyilkosságok számát^{9,10,21-24}.

A kutatások azt is bizonyították, hogy a média képes pozitív hatást is gyakorolni. Ez a vélemény abból a tanulmányból származik, amely azt vizsgálta, hogy a média által a tudósítások során követendő „legjobb gyakorlat” (best practice) alkalmazása csökkenheti-e a későbbi elkövetések számát. Bécsben végzett kutatások (Etzertdorfer és munkatársai) bizonyították, hogy az öngyilkossági esetek tudósításáról szóló média-irányelvek bevezetése után (amely tiltotta például a metróvonalakon elkövetett esetek szenzációként való közlését) az itt elkövetett öngyilkosságok száma 70%-kal, és városszerte további 20%-kal csökkent²⁵⁻²⁷. Ami még ennél is fontosabb, a vonatkozó médiairányelvek ismételt kiadása Ausztriában lényegesen javított a korábbi negatív trendeken. A pozitív hatás szembetűnőbb és tartósabb volt az ország azon körzetekben, ahol a média szorosabban követte a vonatkozó irányelveket²⁸.

Végezetül, biztonsággal állíthatjuk, hogy az öngyilkosságról szóló médiatudósítások utánzó viselkedéshez vezethetnek, amelyet a befejezett és megkísérelt öngyilkosságok statisztikailag kimutatott adatai bizonyítanak. A hirtelen megemelkedő esetszámokat nem lehet azzal magyarázni, hogy amúgy is bekövetkeztek volna (vagy azokat „előre hozták”), mert az eseteket nem követi azonos mértékű arányszám csökkenés. A médiaszakembereknek felelősséget kell vállalniuk, körültekintő tudósításokat kell közvetíteniük az öngyilkossági esetekről, és egyensúlyt kell találniuk a közönség „jogom van tudni” igénye és a közösség esetleges veszélyeztetése között.

HIVATKOZÁSOK

- ¹ Phillips, D. P.: The influence of suggestion on suicide: Substantive and theoretical implications of the Werther effect. *American Sociological Review* 1974; 39(3):340–354.
- ² Wasserman, I. M.: Imitation and suicide: A re-examination of the Werther effect. *American Sociological Review* 1984; 49(3):427–436.
- ³ Stack, S.: A reanalysis of the impact of non-celebrity suicides: A research note. *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology* 1990; 25(5):269–273.
- ⁴ Bollen, K. A., Phillips D. P.: Imitative suicides: A national study of the effects of television news stories. *American Sociological Review* 1982; 47(6):802–809.
- ⁵ Stack, S.: The effect of publicized mass murders and murder-suicides on lethal violence, 1968-1980: A research note. *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology* 1989; 24(4):202–208.
- ⁶ Cheng, A. T. A., Hawton, K., Lee, C. T. C., Chen T. H. H.: The influence of media reporting of the suicide of a celebrity on suicide rates: a population-based study. *International Journal of Epidemiology* 2007; 36(6):1229–1234.
- ⁷ Cheng, A. T. A., Hawton, K., Chen, T. H. H., Yen, A. M. F., Chen, C-Y., Chen, L. C. et al.: The influence of media coverage of a celebrity suicide on subsequent suicide attempts. *Journal of Clinical Psychiatry* 2007; 68(6):862–866.
- ⁸ Yip, P. S. F., Fu, K. W., Yang, K. C. T., Ip, B. Y. T., Chan, C. L. W., Chen, E. Y. H. et al.: The effects of a celebrity suicide on suicide rates in Hong Kong. *Journal of Affective Disorders* 2006; 93(1–3):245–52.
- ⁹ Etzertdorfer, E., Voracek, M., Sonneck, G.: A dose-response relationship of imitational suicides with newspaper distribution. *Aust N Z J Psychiatry* 2001; 35(2):251.
- ¹⁰ Etzertdorfer, E., Voracek, M., Sonneck, G.: A dose-response relationship between imitational suicides and newspaper distribution. *Archives of Suicide Research* 2004; 8(2):137–145.
- ¹¹ Pirkis, J., Blood, R. W.: Suicide and the media: (1) Reportage in nonfictional media. *Crisis* 2001; 22(4):146–154.
- ¹² Stack, S.: Media impacts on suicide: A quantitative review of 293 findings. *Social Science Quarterly* 2000; 81(4):957–972.
- ¹³ Stack, S.: Suicide in the media: a quantitative review of studies based on non-fictional stories. *Suicide and Life Threatening Behavior* 2005; 35(2):121–133.

- ¹⁴ Phillips, D. P., Carstensen, L. L.: Clustering of teenage suicides after television news stories about suicide. *New England Journal of Medicine* 1986; 315(11):685–689.
- ¹⁵ Fu, K. W., Yip, P. S. F.: Long-term impact of celebrity suicide on suicidal ideation: Results from a population-based study. *Journal of Epidemiology and Community Health* 2007; 61(6):540–546.
- ¹⁶ Hassan, R.: Effects of newspaper stories on the incidence of suicide in Australia: A research note. *Australian and New Zealand Journal of Psychiatry* 1995; 29(3):480–483.
- ¹⁷ Stack, S.: Audience receptiveness, the media, and aged suicide, 1968-1980. *Journal of Aging Studies* 1990; 4(2):195–209.
- ¹⁸ Stack, S. Celebrities and suicide: A taxonomy and analysis. *American Sociological Review* 1987; 52(3):401–412.
- ¹⁹ Cheng, A. T. A., Hawton, K., Chen, T. H. H., Yen, A. M. F., Chang, J-C., Chong, M-Y, et al.: The influence of media reporting of a celebrity suicide on suicidal behaviour in patients with a history of depressive disorder. *Journal of Affective Disorders* 2007; 103:69–75.
- ²⁰ Phillips, D. P., Carstensen, L. L.: The effect of suicide stories on various demographic groups, 1968–1985. *Suicide and Life Threatening Behavior* 1988; 18(1):100–114.
- ²¹ Ashton, J. R. , Donnan, S.: Suicide by burning: A current epidemic. *British Medical Journal* 1979; 2(6193):769–770.
- ²² Ashton, J. R., Donnan, S.: Suicide by burning as an epidemic phenomenon: An analysis of 82 deaths and inquests in England and Wales in 1978–79. *Psychological Medicine* 1981; 11(4):735–739.
- ²³ Veysey, M. J., Kamanyire, R., Volans, G. N.: Antifreeze poisonings give more insight into copycat behaviour. *British Medical Journal* 1999; 319(7217):1131.
- ²⁴ Hawton, K., Simkin, S., Deeks, J., O'Connor, S., Keen, A., Altman, D. G. et al.: Effects of a drug overdose in a television drama on presentations to hospital for self poisoning: Time series and questionnaire study. *British Medical Journal* 1996; 318(7189):972–977.
- ²⁵ Etzersdorfer, E., Sonneck, G.: Preventing suicide by influencing massmedia reporting: The Viennese experience 1980–1996. *Archives of Suicide Research* 1998; 4(1):64–74.
- ²⁶ Etzersdorfer, E., Sonneck, G., Nagel Kuess, S.: Newspaper reports and suicide. *New England Journal of Medicine* 1992; 327(7):502–503.
- ²⁷ Sonneck, G., Etzersdorfer, E., Nagel Kuess, S.: Imitative suicide on the Viennese subway. *Social Science and Medicine* 1994; 38(3):453–457.
- ²⁸ Niederkrotenthaler, T., Sonneck, G.: Assessing the impact of media guidelines for reporting on suicides in Austria: interrupted time series analysis. *Australian and New Zealand Journal of Psychiatry* 2007; 41(5):419–428.